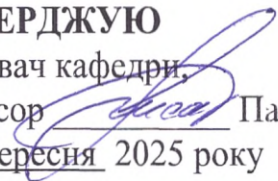

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра екології, збалансованого природокористування
та захисту довкілля

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри,
професор Павло ПИСАРЕНКО
«01» вересня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(обов'язкова навчальна дисципліна)

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНА СПРАВА

Освітньо-професійна програма	<u>Садово-паркове господарство</u>
спеціальність	<u>206 Садово-паркове господарство</u>
галузь знань	<u>20 Аграрні науки та продовольство</u>
освітній ступінь	<u>бакалавр</u>
Навчально-науковий інститут	Агротехнологій, селекції та екології

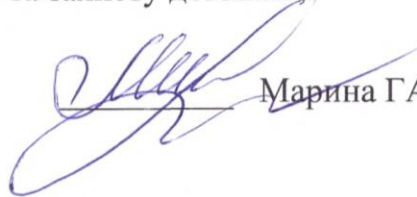
Полтава
2027-2028 н.р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Природно-заповідна справа» для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Садово-паркове господарство спеціальності 206 Садово-паркове господарство

Мова викладання державна.

Розробник: **ГАЛИЦЬКА М. А.** к.с.-г. н., доцент кафедри екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля,

«01» вересня 2025 року

Марина ГАЛИЦЬКА

Схвалено на засіданні кафедри екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля

протокол від «01» вересня 2025 року № 1

Погоджено гарантом освітньої програми Садово-паркове господарство

«01» вересня 2025 року

Світлана ГАПОН

Схвалено головою ради з якості вищої освіти спеціальності

«Садово-паркове господарство»

Алла БАГАН

протокол від «01» вересня 2025 року № 1

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Елементи характеристики	Денна форма навчання
Загальна кількість годин	105
Кількість кредитів	3,5
Місце в індивідуальному навчальному плані студента (обов'язкова чи вибіркова)	Обов'язкова
Рік навчання (шифр курсу)	4 206 СПГ бд 2024
Семестр	8
Лекції (годин)	16
Практичні роботи (годин)	20
Самостійна робота (годин)	69
в т.ч. навчальна практика	-
Вид підсумкового контролю	екзамен

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Набуття майбутніми фахівцями комплексу знань щодо теоретичного та практичного підґрунтя охорони природи, організації, планування та проведення природоохоронної діяльності, формування у здобувачів вищої освіти системного екологічного мислення та навичок прийняття оптимальних управлінських рішень в галузі заповідної справи, ефективності природоохоронної діяльності та збалансованого ведення лісового, мисливського та садово-паркового господарства в межах наявних, а також створення нових об'єктів і територій природно-заповідного фонду.

3. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Перелік дисциплін, які передують її вивченню відповідно до структурно-логічної схеми освітньо-професійної програми: Озеленення населених пунктів.

4. Компетентності:

- *інтегральна:*

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми професійної діяльності у галузі вирощування декоративних рослин, проектування, створення та експлуатації об'єктів садово-паркового господарства або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій і методів рослинництва, ландшафтної архітектури, садово-паркового будівництва та екології і характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

- *загальні:*

ЗК09.. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

- *фахові:*

ФК11. Здатність зберігати та охороняти біологічне різноманіття на об'єктах садово-паркового господарства, підвищувати їх екологічний потенціал.

5. Програмні результати навчання

PH13. Результативно працювати у колективі.

Співвідношення програмних результатів навчання із очікуваними результатами навчання

Програмний результат навчання (визначений освітньою програмою)	Очікувані результати навчання навчальної дисципліни
PH13. Результативно працювати у колективі.	ефективно <i>співпрацювати</i> у складі професійного колективу під час виконання завдань, пов'язаних із організацією та функціонуванням природно-заповідного фонду; <i>виявляти</i> навички конструктивної взаємодії, взаємодопомоги та розподілу ролей у групових формах роботи (польові дослідження, екологічний моніторинг, розробка проєктів охорони територій тощо); <i>налагоджувати</i> комунікацію між членами команди, вирішувати конфліктні ситуації та підтримувати сприятливий мікроклімат у колективі; <i>брати активну участь</i> у спільному прийнятті рішень щодо управління об'єктами природно-заповідного фонду, демонструє відповідальність за результати колективної діяльності; <i>працювати</i> в міждисциплінарних командах із фахівцями суміжних галузей (екології, географії, туризму, землеустрою, лісового господарства) для досягнення спільних природоохоронних цілей; <i>демонструвати</i> здатність до партнерської взаємодії з представниками органів влади, громадських організацій, місцевих громад при реалізації природоохоронних проєктів.

6. Методи навчання і викладання

Словесні: лекція, пояснення, бесіда; наочні: ілюстрування, демонстрація, спостереження; практичні методи: практичні роботи, конспектування, підготовки реферату; методи формування пізнавальних інтересів: метод відповідей на запитання і опитування думок здобувачів вищої освіти; метод усного контролю: бесіда, доповідь

7. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Сутність природно - заповідної справи. Історія становлення заповідної справи як науки

Поняття та сутність заповідної справи. Об'єкт дослідження, завдання та методи. Особливо охоронні території. Поняття про екологічну мережу та її структуру. Міжнародні екологічні мережі. Перші заповідні об'єкти на території сучасної України. Етапи розвитку заповідної справи в Україні. Сучасний стан природнозаповідного фонду України. Перспективи розвитку природнозаповідного фонду. Законодавчі акти щодо розвитку заповідної справи

в Україні. Міжнародні договори в збереженні ландшафтного і біологічного різноманіття.

Тема 2. Поняття про природно-заповідний фонд (ПЗФ) України, особливості його формування та управління

Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Статус (ранг) категорій ПЗФ. Форми власності на природнозаповідних територіях та об'єктах. Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Види використання природно-заповідних територій. Созологічний пріоритет та його етапи. Показники сталого розвитку ПЗТ. Позначення ПЗФ на місцевості. Громадський контроль за станом природно-заповідного фонду.

Тема 3. Класифікація територій та об'єктів природнозаповідного фонду Міжнародним союзом охорони природи (МСОП)

Категорії МСОП (сувора охорона, національний парк, пам'ятка природи, територія управління екосистемами (видами), територія охорони ландшафту, територія охорони ресурсів, антропологічні (антропічні) резервати, території багатопільового використання, біосферні резервати, об'єкти Світової спадщини), їх задачі управління та критерії відбору таких територій.

Тема 4. Управління та правове забезпечення функціонування природно-заповідного фонду

Управління природно-заповідними територіями України. Організаційна структура державних органів та установ у сфері управління природно-заповідним фондом України. Державна служба заповідної справи. Порядок створення та оголошення територій та об'єктів ПЗФ. Резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів. Державний кадастр та аудит ПЗФ. Економічне забезпечення та функціонування ПЗФ. Науково-дослідні роботи на територіях природно-заповідного фонду. Літопис природи. Закордонний досвід управління природоохоронними територіями. Міжнародне співробітництво в галузі заповідної справи.

Тема 5. Природні та біосферні заповідники

Статус та завдання природних заповідників. Режим охорони природних заповідників. Особливості природних заповідників України. Режим охорони природних заповідників. Розрахунок охоронних зон природних заповідників. Завдання та умови створення біосферних заповідників. Біосферні резервати. Міжнародна мережа біосферних резерватів. Біосферні заповідники України, статус, завдання та режим охорони. Функціональні зони біосферних заповідників.

Тема 6. Національні природні парки

Статус, завдання та режим охорони. Типи національних природних парків. Зонування національних природних парків. Особливості національних природних парків.

Тема 7. Регіональні ландшафтні парки.

Заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища Статус, завдання, режим охорони та управління. Регіональні ландшафтні парки України. Критерії створення РЛП. Зонування території РЛП. Органи управління РЛП. Статус, завдання та режим охорони заказників. Типи заказників. Заказники України.

Пам'ятки природи. Типи пам'яток природи. Режим охорони пам'яток природи. Заповідні урочища. Статус заповідних урочищ. Режим охорони заповідних урочищ.

Тема 8. Природно-заповідні об'єкти колекційно-паркового типу

Статус та завдання ботанічних садів. Зонування ботанічних садів. Режим охорони ботанічних садів. Дендрологічні парки України. Статус та завдання дендрологічних парків. Зонування дендрологічних парків. Режим охорони дендрологічних парків. Зоологічні парки. Статус завдання та режим охорони. Зонування зоологічних парків. Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва. Зонування та режим охорони парків пам'яток садово-паркового мистецтва.

Поняття екомережі, її структура. Національна екомережа України. Смарагдова мережа.

Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин			
	денна форма 206 СПГ бд 2024			
	усього	у тому числі		
		л	практ	с.р.
1	2	3	4	5
Тема 1. Сутність природно -заповідної справи Історія становлення заповідної справи як науки	4	2	2	0
Тема 2. Поняття про природно-заповідний фонд (ПЗФ) України, особливості його формування та управління	20	2	2	16
Тема 3. Класифікація територій та об'єктів природнозаповідного фонду Міжнародним союзом охорони природи (МСОП)	4	2	2	0
Тема 4. Управління та правове забезпечення функціонування природно-заповідного фонду	23	2	4	17
Тема 5. Природні та біосферні заповідники	15	2	4	9
Тема 6. Національні природні парки	24	2	2	9
Тема 7. Регіональні ландшафтні парки.		2		9
Тема 8. Природно-заповідні об'єкти колекційно-паркового типу	15	2	4	9
Усього годин	105	16	20	69

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма 206 СІП бд 2024
Тема 1. Сутність природно -заповідної справи Історія становлення заповідної справи як науки		
1.	Заповідна справа: мета, завдання, об'єкт, предмети і методи досліджень.	2
Тема 2. Поняття про природно-заповідний фонд (ПЗФ) України, особливості його формування та управління		
2.	Нормативно-правові засади охорони і використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду України.	2
Тема 3. Класифікація територій та об'єктів природнозаповідного фонду Міжнародним союзом охорони природи (МСОП)		
3	Методика ведення кадастру заповідних територій	2
Тема 4. Управління та правове забезпечення функціонування природно-заповідного фонду		
4	Екологічне і соціальне значення природно-заповідного фонду України	2
5	Міжнародні природоохоронні конвенції та угоди щодо збереження біотичного та ландшафтного різноманіття.	2
Тема 5. Природні та біосферні заповідники		
6.	Біосферні та природні заповідники. Штучні об'єкти природно-заповідного фонду	2
7	Заказники, пам'ятки природи та заповідні урочища	2
Тема 6. Національні природні парки Тема 7. Регіональні ландшафтні парки.		
8	Національні природні парки та регіональні ландшафтні парки	2
Тема 8. Природно-заповідні об'єкти колекційно-паркового типу.		
9	Критерії формування екомережі. Формування екомережі України та Полтавщини	2
10	Смарагдова мережа України.	2
Разом		20

9. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма 206 СПГ бд 2024
1	Тема 2. Поняття про природно-заповідний фонд (ПЗФ) України, особливості його формування та управління	16
2	Тема 4. Управління та правове забезпечення функціонування природно-заповідного фонду	17
3	Тема 5. Природні та біосферні заповідники.	9
4	Тема 6. Національні природні парки Тема 7. Регіональні ландшафтні парки	18
5	Тема 8. Природно-заповідні об'єкти колекційно-паркового типу	9
Всього		69

10. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання не передбачено.

11. Оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Форми контролю програмних результатів навчання
РН13. Результативно працювати у колективі.	<i>Поточний контроль:</i> опитування, виконання практичних робіт, самостійна робота. <i>Семестровий контроль:</i> екзамен

Критерієм успішного навчання є досягнення здобувачем вищої освіти мінімальних порогових оцінок за кожним запланованим результатом навчання.

Одним із обов'язкових елементів освітнього процесу є систематичний поточний контроль оволодіння компетентностями та підсумкова оцінка рівня досягнення програмних результатів навчання.

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

Назва теми /Форма семестрового контролю	Форми контролю результатів навчання здобувачів вищої освіти				Разом
	Опитування	Виконання практичних робіт	Виконання завдань самостійної роботи	Екзамен	
Тема 1. Сутність природно -заповідної справи Історія становлення заповідної справи як науки	2	4	-	20	6
Тема 2. Поняття про природно-заповідний фонд (ПЗФ) України, особливості його формування та управління	2	4	5		11
Тема 3. Класифікація територій та об’єктів природнозаповідного фонду Міжнародним союзом охорони природи (МСОП)	2	4	-		6
Тема 4. Управління та правове забезпечення функціонування природно-заповідного фонду	2	4	5		17
	2	4			
Тема 5. Природні та біосферні заповідники	2	4	-		12
	2	4			
Тема 6. Національні природні парки	2	4	5		11
Тема 7. Регіональні ландшафтні парки.					
Тема 8. Природно-заповідні об’єкти колекційно-паркового типу.	2	4	5		17
	2	4			
Екзамен				20	20
Разом	20	40	20	20	100

Шкала та критерії оцінювання опитування на практичних роботах:

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	Здобувач вільно орієнтується в навчальному матеріалі, дає повні, обґрунтовані та логічно послідовні відповіді; демонструє глибоке розуміння понять, класифікацій, правових аспектів і практичного значення природно-заповідної справи; наводить приклади з досвіду функціонування заповідних територій України.
1	Здобувач дає в цілому правильні, але неповні відповіді; має розуміння основних понять і закономірностей, однак допускає незначні неточності

	або не завжди може навести приклади; потребує уточнюючих запитань викладача.
0	Відсутнє розуміння основних понять і категорій природно-заповідної справи; Здобувач не може дати змістовну відповідь навіть за допомогою викладача.

Шкала та критерії оцінювання виконання практичних робіт

Кількість балів	Критерії оцінювання
4	Робота виконана повністю, чітко та логічно; демонструє глибоке розуміння теоретичних аспектів дисципліни; всі завдання виконані правильно, є приклади з практики функціонування заповідних територій; висновки чіткі та обґрунтовані.
3	Робота виконана в цілому правильно, але допускає незначні помилки; більшість завдань виконано, демонструється розуміння основних теоретичних аспектів; висновки правильні, але частково неповні.
2	Робота виконана частково; присутні суттєві помилки або пропуски; розуміння теоретичних основ обмежене; висновки неповні або логічно слабкі; потребує допомоги викладача.
1	Робота виконана частково, із значними помилками; більшість завдань не виконано; відсутнє розуміння теоретичних основ дисципліни; висновки відсутні або неправильні.
0	Робота не виконана або виконана формально, без дотримання вимог; практичні завдання відсутні або не мають змісту; висновки не сформульовані.

Шкала та критерії оцінювання виконання завдань самостійної роботи:

Кількість балів	Критерії оцінювання
5	Завдання виконано повністю, ґрунтовно та своєчасно. Матеріал розкрито логічно, послідовно, з використанням сучасних наукових джерел. Є аргументовані висновки, порівняння, власні приклади або аналітичні елементи. Відсутні помилки у фактичному матеріалі, подано якісне оформлення (дотримання структури, посилання, таблиці, схеми — за потреби).
4	Завдання виконано повністю, але аналіз дещо спрощений або недостатньо глибокий. Дрібні фактичні чи стилістичні неточності, що не впливають на зміст. Оформлення здебільшого коректне, незначні недоліки. Висновки є, але менш аргументовані.
3	Завдання виконано частково або поверхнево. Використано обмежену кількість джерел; відсутній аналіз, робота носить переважно описовий характер. Є помилки у змісті або структурі. Оформлення потребує доопрацювання. Висновки нечіткі або відсутні.
2	Завдання виконано менше ніж на 50 %. Значні фактичні або логічні помилки. Робота не відповідає вимогам щодо структури, оформлення або змісту. Недостатнє використання джерел, відсутність аналізу.
1	Надано фрагментарні матеріали, що лише частково стосуються теми. Відсутня логіка викладення, структура, висновки. Грубі фактичні помилки.
0	Робота не подана або не відповідає темі взагалі.

Шкала та критерії оцінювання екзамену

Вид завдання	Кількість балів	Критерії оцінювання
Теоретичне питання № 1	0-2	Механічне відтворення матеріалу зі значними помилками, відповідь містить стилістичні та граматичні помилки
	3-4	Свідоме і повне відтворення матеріалу з незначними помилками, дещо порушена логічність, виклад матеріалу достатньо обґрунтований, відповідь правильна.
	5	Виклад матеріалу обґрунтований, знання матеріалу глибокі, присутня особиста думка і критичний аналіз, відповідь вірна.
Теоретичне питання № 2	0-2	Механічне відтворення матеріалу зі значними помилками, відповідь містить стилістичні та граматичні помилки
	3-4	Свідоме і повне відтворення матеріалу з незначними помилками, дещо порушена логічність, виклад матеріалу достатньо обґрунтований, відповідь правильна.
	5	Виклад матеріалу обґрунтований, знання матеріалу глибокі, присутня особиста думка і критичний аналіз, відповідь вірна.
Теоретичне питання № 3	0-3	Несвідоме, механічне відтворення теоретичного матеріалу, присутні значні помилки, використання невірної методики розрахунків, наявність арифметичних помилок
	4-7	Свідоме і повне відтворення матеріалу з незначними помилками, дещо порушена логічність, виклад матеріалу достатньо обґрунтований, відповідь правильна
	8-10	Виклад матеріалу обґрунтований, знання матеріалу глибокі, присутня особиста думка і критичний аналіз, відповідь вірна.
<i>Всього (максимальна)</i>	20	

Екзамен складається з 3 теоретичних питань.

Максимальна кількість балів за екзамен – 20

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачено під час реалізації навчальної дисципліни

Інформаційний супровід із використанням платформи Moodle; комп'ютер (ноутбук) – 1 шт.; пристрій мультимедійний (проектор) – 1 шт.; проекційний екран – 1 шт.; презентації.

На період навчання з використанням дистанційних технологій необхідні: акаунт корпоративної електронної скриньки, персональний комп'ютер з відповідним програмним забезпеченням, відеокамера та мікрофон для

забезпечення ефективного відео зв'язку або мобільний телефон, доступ до мережі Internet.

Навчальна лабораторія екології кафедри екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля.

13. Політика навчальної дисципліни

- *щодо термінів виконання та перескладання.*

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, занять із метою перевірки рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу, підготовленості до виконання конкретних завдань і виконання самостійної роботи. Поточне оцінювання має забезпечити ефективний зворотний зв'язок для здобувача вищої освіти та надати йому можливість використовувати отримані результати для покращення своїх показників під час наступного оцінювання.

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену за розкладом згідно з графіком навчального процесу. Здобувач вищої освіти може бути недопущеним до семестрового контролю з навчальної дисципліни у разі набрання кількості балів менше ніж межа незадовільного навчання на дату семестрового контролю. Здобувачу вищої освіти, який одержав під час екзаменаційної сесії незадовільну оцінку (FX) або не був допущений до семестрового контролю, дозволяється ліквідувати підсумкову академічну заборгованість. Ліквідація здобувачем підсумкової академічної заборгованості здійснюється згідно з графіком ліквідації підсумкової академічної заборгованості.

Повторне проходження контрольного заходу для ліквідації підсумкової академічної заборгованості допускається не більше двох разів із кожної навчальної дисципліни: один раз викладачеві, другий – комісії, яку формує директор навчально-наукового інституту, за участю викладачів відповідної кафедри. Отримана оцінка у разі другого повторного проходження контрольного заходу є остаточною. Повторне проходження контрольного заходу для підвищення позитивної оцінки з навчальної дисципліни здійснюється тільки один раз із дозволу першого проректора на підставі заяви здобувача вищої освіти. Кількість навчальних дисциплін, які можна перездати здобувачу вищої освіти за весь період навчання, не повинна перевищувати чотирьох. Оцінка, отримана під час перездачі, є остаточною і не підлягає оскарженню.

- *щодо академічної доброчесності.* Під час вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен дотримуватись академічної доброчесності, що передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

- *щодо відвідування занять*

Навчання здобувачів вищої освіти, що передбачає проведення навчальних занять згідно розкладу упродовж навчального року передбачає їх безпосередню участь в освітньому процесі. Відвідування здобувачами вищої освіти всіх видів навчальних занять є обов'язковим. Відмітка про відвідування занять здобувачами здійснюється в журналі обліку аудиторної навчальної роботи викладача.

- *щодо зарахування результатів неформальної / інформальної освіти*

Набуття програмних результатів навчальної дисципліни можливе і після успішного закінчення навчання у неформальній та інформальній освіті (платформи Coursera, Prometheus та ін.). Визнання та перезарахування результатів неформального навчання відбувається за наявності документального підтвердження (зокрема сертифікату).

- щодо оскарження результатів оцінювання

Після оголошення результатів поточного або семестрового контролю здобувач освіти має право звернутися до викладача з проханням надати роз'яснення щодо отриманої оцінки. У разі неможливості спільного врегулювання ситуації здобувач вищої освіти має право оскаржити результати контрольних заходів. Підставами для оскарження результату оцінювання можуть бути: недотримання викладачем системи оцінювання, вказаної у робочій програмі навчальної дисципліни, необ'єктивне оцінювання та/або наявність конфлікту інтересів, якщо про його існування здобувачу вищої освіти не було і не могло бути відомо до проведення оцінювання. Результат оцінювання може бути оскаржений не пізніше наступного робочого дня після його оголошення. Для оскарження результату оцінювання здобувач вищої освіти звертається з письмовою заявою до директора навчально-наукового інституту. Заява щодо оскарження результатів оцінювання розглядає апеляційною комісією. Результатом розгляду апеляції є прийняття апеляційною комісією одного з двох рішень:– попередня оцінка знань здобувача вищої освіти відповідає рівню досягнення результатів навчання здобувача з відповідного освітнього компонента і не змінюється; – попередня оцінка знань здобувача вищої освіти не відповідає рівню досягнення результатів навчання здобувача з відповідного освітнього компонента, здобувач заслуговує іншої оцінки (вказується нова оцінка відповідно до чинної в Університеті шкали оцінювання результатів навчання). За результатом апеляції оцінка результатів навчання здобувача вищої освіти не може бути зменшена.

14. Рекомендована література

Основні

1. Попович С. Ю. Природно-заповідна справа : підручник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2024. 392 с.
2. Гринчишин Н. М. Заповідна справа : навч. посібник. Львів : Львів. держ. ун-т безп. життєдіяльності, 2024. 145 с.
3. Мудрак О. В., Мудрак Г. В. Заповідна справа : навч. посібник. Київ : Олді-Плюс, 2020. 635 с.
4. Бургаз О. А., Грудєв П. Х., Кур'янова С. О. Заповідна справа : конспект лекцій. Одеса : Одеський державний екологічний університет, 2022. 150 с.
5. Савчук Л. А. Заповідна справа : конспект лекцій / Л. А. Савчук. [Електронне видання], 2022.
6. Заповідна справа : навчально-методичний комплекс з дисципліни / уклад. Н. В. Максименко. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2022. 40 с.

Допоміжні:

1. Андрієнко Т.Л. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації. Т.Л. Андрієнко, В.А. Онищенко, М.Л. Клєстов, О.І. Прядко, Р.Я. Арап. Київ: Фітосоціоцентр, 2021. 60 с.
2. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (переклад українською мовою). Київ: Авалон, 2023. 52 с.
3. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення. Довідник. К., 2021. 240 с.
4. Земельний кодекс України від 13 березня 1992 р. ВВР України. 1992. № 25. С.354

5. Червона книга України. Рослинний світ. К.: Укр. енциклопедія, 1996. 608 с. / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://books.google.ru/books?isbn=9663822368>
6. Червона книга України. Тваринний світ. К.: Укр. енциклопедія, 1996. 460 с. / [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Червона_книга_України
7. Горб К.М. Теорія та практика організації території особливої охорони: Навч. посіб. Дніпропетровськ: ДДУ, 2022.
8. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л., МАСІКЕВИЧ Ю.Г., СОЛОДКИЙ В.Д та ін. Управління природоохоронною діяльністю. Харків: НТУ «ХПІ», 2022. 304 с.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство екології та природних ресурсів України – merg.gov.ua
2. Законодавство України – <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Урядовий портал – <http://www.kmu.gov.ua/control/> –
4. Природно-заповідний фонд України – <http://pzf.menr.gov.ua>
5. Моніторинг біорізноманіття в Україні <http://biomon.org>.
6. Природа України – <http://nature.land.kiev.ua>.
7. Блог Олега Листопада / <http://pryroda.in.ua/lystopad/tag/step/>
8. Державне управління екології та природних ресурсів України в Херсонській області. <http://www.selena.ua/ecolg>
9. Екологія наземних екосистем / <http://www.terreco.univ.kiev.ua/>
10. Екосистема Азовського моря / <http://amber/rnd/runnet.ru/azoveco>
11. Природа України / <http://nature.land.kiev.ua/>
12. Степи України / <http://pryroda.in.ua/step/>